

**Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии**

Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas

Päätoimittaja Salli Kankaanpää. 2., korjattu painos.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 2007. 262 l.
ISBN 978-952-5446-28-9

A főszerkesztő kezdő soraiban olvashatunk arról, hogy ez a könyv, *A Nyelvi Iroda helyesírási útmutatója* csapatmunka eredménye: a Kielitoimisto kutatói, illetve oktatói együttes erővel készítették el. 2006 őszén kezdődtek el a munkálatok, de már a könyv megszületése előtt voltak tervek, ötletek egy ilyen jellegű kiadvány létrehozásához. Az első kiadás egy jeles ünnepen, a finn irodalom atyjának, Aleksis Kivinek születésnapján, október 10-én jelent meg 2007-ben, Helsinkiben. A második kiadás hasonló szerkezetű és tartalmú, de több változtatást, javítást is végrehajtottak rajta, például helyesbítették a korábbi hibákat, és érthetőbbé tettek egyes részeket. A második, javított kiadás 2007 novemberében jelent meg Helsinkiben. A Kielitoimisto már interneten keresztül is elérhetővé tette a helyesírási útmutatót a www.kotus.fi weboldalon.

A mű rendszerezett, jól átgondolt, világos szerkesztéssel vezeti be az olvasót a finn helyesírás világába, tisztázva a legfontosabb szabályokat. Nem az alapoktól indít, hanem a már megszerzett – általános-, illetve középiskolai – ismeretekre támaszkodva mélyíti el a nyelvhasználók tudását.

A szerzők előszóval kezdenek (5), ezt követi a könyv anyagának tisztázása (6–7): két oldalban előrevetítik, hogy a könyv milyen témákat, résztemákat tárgyal. A fő címszavak a következők: *írásjelek; számok, rövidítések, kódozók, jelek; összetett szavak; nevek és idegen szavak; betűk, hangok, szótagok; szövegtípusok*. Ha mindezt összevetjük *A magyar helyesírás szabályai* tizenegyedik kiadásával, láthatjuk, hogy a szerkezet nagyjából azonos, viszont a magyar kiadványból hiányzik az a rész, melyben ez a könyv az egyes szövegtípusokhoz tartozó sajátosságokat, formai követelményeket taglalja. Számos olyan szabályt, javaslatot tartalmaz ez a kiadvány, amely segítséget nyújt a

szakszövegírók, illetve az idegen szöveget fordítók számára egyaránt, akár számítógépet, akár írógépet használnak, vagy épp kézzel írják az adott szöveget. Például a könyv részletesen leírja a levél formai követelményeit (76–79). A levél, e-mail stílusa függ attól, hogy hivatalos, félhivatalos vagy magánjellegű-e. Ez befolyásolja a keltezés, a megszólítás, illetve a befejezés formáját is, valamint a nyelvezetet. A kezdés magánjellegű levél esetében lehet üdvözlés, majd felkiáltójel vagy a címzett neve (*Hei! ~ Hei Matti ~ Hei, Matti ~ Hei Matti!*), mindig nagybetűvel kezdjük. Hivatalos levél esetén nincs szükség üdvözlésre, csak a címzett nevére és rangjára, foglalkozására (*Opetuspäällikkö Taija Teikäläinen*). Hivatalos befejezés esetén állandósult, megszokott formákat használnak (*Terveisin ~ Ystävällisin terveisin*), melyeket rövidíteni is lehet (*Terv. ~ Yst.terv.*). Mindez külön sorban az aláírás előtt, vagy az aláírással azonos sorban szerepel. Nagybetűvel kezdjük. A név alatt hivatalos levélben feltüntetik a foglalkozást is. Ilyenkor kisbetűvel kezdődik a hivatás neve, de ha a név elé írjuk, a névvel egy sorba, akkor nagybetűvel kezdjük. Ilyen és ehhez hasonló szabályokat, tanácsokat olvashatunk a különböző szövegtípusokkal kapcsolatban, melyek nem csupán az anyanyelvi beszélőknek jelentenek nagy segítséget, hanem a finnül tanulók számára is.

A könyv anyagának előrevetítése rendkívül rendszerezett formában történik: a már említett címszavakba kisebb alfejezetek tartoznak, melyek szorosan kapcsolódnak az adott címszóhoz. Ezért is furcsa számomra, hogy a szerzők nem ezt a rendszerezési elvet választották a témák részletes kifejtéséhez, hanem az ábécérendet, amely véleményem szerint töredezettebbé és kevésbé átláthatóvá teszi a kiadványt.

A könyvben megjelenő listák felsorolása után (9) a bevezető rész (11–15) következik, amelyben olyan alapvető kérdésekre térnek ki a szerzők, amelyek valóban nagyon fontosak nemcsak a nyelvészek, hanem minden egyes nyelvhasználó számára. Ezért is tartom a könyv egyik legpozitívabb tulajdonságának e rész meglétét. Többször felteszik sokan azokat a kérdéseket életük során, hogy például miért van szükség igazából helyesírásra és annak oktatására; miért fontos ez számunkra; mit jelent a helyesírás; mi a viszonyítási alap; meddig lehet érvényben egy adott helyesírási szabály; létezik-e olyan, hogy esetleg elavul az idő folyamán, és ha erre a válasz igen, akkor mit kell tennünk ilyen esetben?

A magyar helyesírás szabályai meghatározza ugyan – definíciószerűen – a helyesírás fogalmát, de nem világít rá a helyesírás létének fontosságára. Erre tesz kísérletet ez a könyv még a szabályok és példák részletezése előtt, és ezt nagyon jónak, hasznosnak és fontosnak tartom.

A Kielitoimisto munkatársainak közel tízezer ember tett fel telefonon kérdéseket a nyelvvel, nyelvhasználattal, helyesírással kapcsolatban például arról, hogy bizonyos szavak összetettek-e; nagy- vagy kisbetűvel írják-e az adott szót; használnának-e vesszőt az adott mondatban vagy sem? A *Kielitoimisto helyesírási útmutatója* azoknak a kérdéseknek megválaszolására született, melyek a helyesírás legalapvetőbb szabályaihoz kapcsolódnak. Az évtizedek folyamán számos szótár, kiadvány, könyv látott napvilágot, amelyekben a helyesírás szabályait kívánták feltárni. Ezek hátterében hosszú helyesírási és nyelvhasználati hagyomány áll. A helyesírás állandósult és általánosan elfogadott módja a nyelv írásban való kifejezése betűkkel, jelekkel és ezek kombinációival. A jelek használatával szóban kifejezett dolgokat is képesek vagyunk írásban jelölni: a hangsúlyt vagy a szünetet például. Ez a kiadvány a helyesírásra irányul elsősorban, ezért nincs szó többek között a mondatszerkesztés problémás kérdéseiről. A helyesírás használata előnyös mind az írás, mind az olvasás szempontjából. Minél jobban ismeri például az író a legfőbb szabályokat, annál jobban tud a gondolataira és azok világos megformálására összpontosítani. Ugyanakkor az olvasónak sem kell állandóan azt találgatnia, hogy a papíron vagy a képernyőn lévő betűk és jelek mit is jelentenek. Az előszóban azt is kifejtik a szerzők, hogy a nyelv folyamatosan változik, így a helyesírás és annak jelölési módjai is. Például régen *j.n.e.* volt a *stb.* finn alakja, ma viszont *jne.* Sokszor az új szabály a réginek teljesen ellentéte: például a korábbi szabály szerint az olyan szavakat, mint az *ulospäin* 'kifelé' és a *samanpaksuinen* 'azonos vastagságú' egybe kellett írni, az új – e könyvben is használt – szabály szerint külön.

Az előszót a szabályok példákkal való részletes kifejtése követi (19–257). Feltűnő, hogy az idegen nevek, szavak tárgyalása részletesebb (kb. 21 oldal), mint *A magyar helyesírás szabályaiban* (kb. 7 oldal). Hosszan szól a finn kiadvány például a sziszegő hangokról, az idegen hangokról (200–203), a diakritikus jelekről (207–210), az idegen nevekről (218–222) és az idegen szavakról (222–233), valamint ezek helyesírásáról és ragozásáról is. Olvashatunk többek között arról, hogy a sziszegő hangok jelölése attól függ, hogy milyen nyelvből került át az ezt tartalmazó szó. A finn szövegekben kétféle jelük lehet: *š* és *ž* (*šantung*; *tšetšeeni*; *džonkki*, *maharadža*). Pozitív ebben a részben, hogy rengeteg példa van a könyvben, ugyanakkor a számítógépes szövegszerkesztést is könnyebbé teszi a kiadvány, mivel jelöli, milyen betűkombinációval lehet a különleges karaktereket megjeleníteni (*š* = Alt-0154; *ž* = Alt-0158). Más szavak elfinnesedtek, és a bennük levő sziszegő hangot *s*-nek ejtik és így is írják le (*klisee*; *sampoo*). Egyes szavakban mindkét forma

használatos (*sokki* ~ *šokki*), míg máskor az *š* mellett *sh* is megjelenhet (*geiša* ~ *geisha*).

Az idegen szavakkal és nevekkal kapcsolatban megtudhatjuk azt is, hogy ma már az idegen szavak, nevek írása a finnben ugyanúgy történik, mint az átadó nyelvben, ha az ugyanúgy a latin betűs írásrendszert alkalmazza, mint ahogy a finn (*mozzarella*). A finn átveszi a különböző diakritikus jeleket is (*caffè latte*). Más írásrendszert használó nyelvek esetében az adott szót átírják a latin betűs írásrendszernek megfelelően (oroszról *datša*). Külön kitér a könyv az idegen szavak toldalékolására is: ha magánhangzóra végződik a szó, írásban és szóban is egyszerűen hozzákapcsolódik a toldalék (*cappuccinon*); ha írásban magánhangzóra végződik, kiejtve mássalhangzóra, pl. college [kolidž], akkor szintén hozzákapcsolódik a szótőhöz (*collegen*); ha írásban és szóban is mássalhangzóra végződik, a tőhöz egy *i* járul hozzá a toldalék előtt (*rockin*); ha írásban mássalhangzóra, szóban magánhangzóra, akkor egy aposztróf szerepel a tő után (*show'n*). Többes szám esetén a többes alanyeset jele a *t*. Más többes alakban a toldalék előtt *i* vagy *j* szerepel. A többes szám jele a fent említett szabályok szerint kapcsolódik *i* nélkül vagy *i*-vel a különböző szavakhoz (*cappuccinot, cappuccinojen, cappuccinoja, cappuccinoihin; sherryt, sherryjen, sherryjä, sherryihin*).

A könyv jól használhatóságát fokozza, hogy a szabályok mellett rengeteg példa szerepel, ugyanakkor megmagyarázzák a könyv jelölési rendszerét, a különböző jelek jelentését is (16–18). Például az *x* (~ *y*) jelentése, hogy az első példa használata ajánlott inkább, de a zárójelben lévő alkalmazása is megengedett, elfogadható, pl. *nro* (~ *n:o*). A könyv végén egy tárgymutató szerepel (258–262), melyben a kulcsszavak alapján könnyen és gyorsan megtalálhatjuk a keresett fogalmat, szabályt.

Összefoglalva az elmondottakatt kijelenthető, hogy nagyon hasznos ez a kiadvány mindenki számára, aki a finn nyelvvel bármilyen formában is foglalkozik. Ötvözi a régi szabályokat a modern technológiával: részletesen kifejti a finn helyesírás alapelveit, ugyanakkor segítséget nyújt a számítógépes munkához is a különböző billentyűkombinációk leírásával. Ráadásul még a szövegtípusok formai követelményeire is kitér. Pozitív a szerzők részéről, hogy nem tökéletes, lezárt egészsként kezelik ezt a könyvet. Ha így tennének, nem is lennének hűek ahhoz a már korábban említett kijelentésükhöz, hogy a nyelv, így pedig a helyesírás is állandóan változik. Mindezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a tizenötödik oldalon, az előszó végén megadják az e-mail címüket, ahová javítási tanácsokat, javaslatokat várnak az olvasóktól (*ok-opaspalaute@kotus.fi*).

ENDRESZ BRIGITTA